

**СЛОБОМИР II УНИВЕРЗИТЕТ
ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ**

Љепосава Лукић

**У С В О Ј Е Њ Е
ДИПЛОМСКИ РАД**

Ментор:
Проф. др Мирослав Милосављевић

Кандидат:
Љепосава Лукић

САДРЖАЈ:

1. УВОД	4
2. УСВОЈЕЊЕ У РИМСКОМ ПРАВУ	5
3. ПОЈМОВНО- ТЕОРИЈСКЕ ОСНОВЕ УСВОЈЊА	7
3.1. Циљ усвојења	7
3.2. Појам детета без родитељског старања и услови за усвојење на страни детета	7
3.3. Принципи усвојења	8
4. УСЛОВИ И НАЧИН ЗАСНИВАЊА УСВОЈЕЊА	9
5. ВРСТЕ УСВОЈЕЊА	11
5.1. Непотпуно усвојење	11
5.2. Потпуно усвојење	12
5.3. Документација за потенцијалног усвојоца	12
6. ПОСТУПАК ЗА ЗАСНИВАЊЕ УСВОЈЕЊА И УЛОГА ОРГАНА СТАРАТЕЉСТВА У ЗАСНИВАЊУ УСВОЈЕЊА	13
6.1. Претходни поступак у примени усвојења	14
6.2. Доношење решења	14
7. ИЗБОР ОДГОВАРАЈУЋЕ УСВОЈИЛАЧКЕ ПОРОДИЦЕ ЗА ОДРЕЂЕНО ДЕТЕ	16
7.1. Адаптациони период	16
8. ДРЖАВЉАНСТВО И УСВОЈЕЊЕ	18
9. ДЕЈСТВА УСВОЈЕЊА	19
10. ПРЕСТАНАК УСВОЈЕЊА	20
10.1. Престанак усвојења решењем органа старатељства по службеној дужности	20
10.2. Престанак усвојења решењем органа старатељства по захтјеву усвојоца и усвојеника	21
10.3. Престанак усвојења споразумним раскидом	21
10.4. Престанак усвојења услед закључења брака између усвојоца и усвојеника	22
10.5. Поништај усвојења	22

10.6.Последице престанка усвојења	23
ЗАКЉУЧАК	24
ЛИТЕРАТУРА	25
ДИЈАГРАМИ	26
ПРИЛОЗИ	30

I. УВОД

Усвојење је правни институт којим се између малолетног лица и усвојиоца (једног или два пословно способна лица) заснива однос и сва права и дужности иста или слична као код родитеља и детета по крви. Усвојење је најпотпунији и најефикаснији облик заштите деце без родитељског старања.

Усвојењем се детету обезбеђује развој у породици у којој усвојиоци преузимају улогу родитеља и врше сва права и дужности која чине садржину родитељског права.

Тенденцију раста броја деце која су на овај начин збринута можемо посматрати у контексту реформи у систему социјалне заштите, а које су инициране од стране Министарства за социјална питања. Са становишта потребе интереса лица која не могу природним путем задовољити своју жељу за дететом и остварити право на родитељство, усвојење се јавља као друштвено користан и хуман институт, који омогућава да и они, на основу своје слободне воље, стекну децу и образују породицу.

Битно је рећи да задовољавање права и интереса усвојилаца није у супротности са интересом усвојеника, већ да су та два интереса комплементарна.

Усвојење се заснива правним актом (уговором или решењем органа старатељства) у коме обавезно учествује орган старатељства. Однос који настаје између усвојиоца и усвојеника је трајан и има обележје родитељскоправног односа.

2. УСВОЈЕЊЕ У РИМСКОМ ПРАВУ

Још је и Римско право познавало *adoptio* као облик сродства створен прирођењем – усвојењем.

У Риму су постојале четири врсте сродства:

- Агнатско
- Когнатско
- Тазбинско
- Сродство по усвојењу

Сродство по усвојењу или грађанско сродство је последица усвојења. Израз „*adoptio*“ означавао је посињење лица која нису деца *pater familias*. Усвојење је двојако: *ADOPTIO* –ако је усвојени већ био под нечијом *patria potestas*, и *ADROGATIO* –ако је усвојени био *sui iuris*.

Adrogatio је био свечан чин усвајања пунолетних мушких лица *sui iuris* и адрогирати се могло само одрасло лице мушког *pater familias*.

Adrogatio је јавноправни акт јер се гасио један правни субјективитет. Зато је обављан пред куријатском скупштином, која је у почетку вероватно давала сагласност, а касније више служила као публицитет.

Adoptio у ужем смислу је посињење лица *alieni iuris*, која немају своју имовину.

Усвојење је Риму било веома раширено и служило је различитим циљевима. Јустинијан је својим правом приближио усвојење природном односу родитеља и деце.

Сродство по усвојењу имитира природно сродство јер се заснива однос налик на однос између родитеља и деце, са приближно истим правним последицама.

И у време Јустинијана прављена је разлика између потпуног усвојења (*adoptio plena*) које је производило последице раније адопције и непотпуног усвајања (*adoptio minus plena*) којом усвојеник није кидао све везе са својом ранијом породицом, али није ни добијао сва права која производи потпуна адопција.

У античком свету усвојење је играло далеко већу улогу од оне коју данас има.

У Риму су често виђени људи усвајали своје млађе пријатеље.

Тако је Цезар усвојио Брута, свог будућег убицу.

Чак је усвојени могао бити старији од усвојиоца, што је тек у класично доба измењено када је наведено да између њих мора постојати разлика од 18 година.

Занимљиво је да су тада најспособније војсковође и политичари усвајани од стране владара, који нису имали своје природно потомство (Антонин Побожни, Хадриан¹).

¹ проф.др Обрад Станојевић, Римско право, Београд 2003, стр. 182

3. ПОЈМОВНО-ТЕОРИЈСКЕ ОСНОВЕ УСВОЈЕЊА

3.1. Циљ усвојења

Циљ усвојења је заснивање односа који постоји између родитеља и деце и треба првенствено да послужи комплетној заштити малолетника, без природних родитеља, односно деци чији родитељи из објективних а и субјективних разлога не могу или не желе да користе родитељски однос.

Институт усвојења се не може посматрати једнострано и искључиво, јер обе стране, полазећи од људске хумане ангажованости будућних усвојилаца, имају подједнака права на личну срећу, љубав и потпуну породицу.

Зато се с правом, може рећи односно прихватити мисао да усвајањем опонашамо природну породицу (*Adoptio naturum imitatur*²).

Основни циљ усвојења је тако искључиво постављен да усвојење мора бити корисно за дете. Интерес усвојеника има карактер руководног начела кроз цео поступак. Дакле, усвојење мора бити у интересу усвојеника³.

3.2. Појам детета без родитељског старања и услови за усвајање на страни детета

Дете без родитељског старања је:

- „дете које нема живе родитеље“,
- „дете чији су родитељи непознати“,
- „дете чији су родитељи нестали“,
- „дете чији родитељи из било којих разлога, привремено или трајно, не извршавају своја родитељска права и дужности „,
- „ дете чији су родитељи потпуно лишени пословне способности“ (услед душевног оболења),
- „ дете чији су се родитељи сагласили са усвојењем“,

То су уједно и услови који треба да буду испуњени на страни детета да би дете могло бити усвојено.

² Анђелија Јаковљевић, Ангелина Миљковић, др Мира Зеленовић, др Градимир Зајић, Приручник о усвојењу, Београд 1990, стр. 15

³ члан 146. ПЗРС

Међутим, потребно је испунити још и следеће услове:

- да је усвојеник рођен,
- да је дете малолетно,
- не може се усвојити дете које није навршило трећи месец живота,
- не може се усвојити дете које је стекло потпуну пословну способност,
- за усвојење малолетног лица старијег од 10 година потребна је и његова сагласност,
- усваја се туђе дете,
- старалац не може усвојити штићеника,

3.3. Принцип усвојења

Принципима се остварују најопштије законитости, дакле, суштина неког процеса и потреба за утврђивањем принципа је ургентна.

Најважнији принципи усвојења су:

- 1) принцип хуманости,
- 2) принцип неопходности оптималног задовољавања социјалних потреба свих учесника у усвојењу,
- 3) принцип поштовања потребе усвојеника да зна своје порекло,
- 4) принцип динамичности,

4. УСЛОВИ И НАЧИН ЗАСНИВАЊА УСВОЈЕЊА

Усвојиоци могу бити супружници или ванбрачни партнери. Изузетно, усвојење је могуће и од стране појединца (уз дозволу Министра).

Не може се усвојити сродник у првој линији, ни брат ни сестра⁴.

Усвојилац може бити само оно лице које има лична својства за вршење родитељског права.

Он треба да буде припремљен за усвојење а програм припреме прописује Министар посебним актом.

Усвојиоци не могу бити:

- особе које су потпуно или делимично лишене пословне способности,
- особе које су потпуно или делимично лишене родитељског права,
- особе оболеле од болести која може штетно деловати на усвојеника,
- особе осуђене за дело из групе дела против брака и породице, против полне слободе и против живота и тела,
- лице које не пружа довољно јемства да ће усвојеника васпитати тако да он буде користан члан друштвене заједнице.

Разлика у годинама живота између усвојиоца и усвојеника не може бити мања од 18 година. Исто тако није пожељно ни велика разлика у годинама између усвојеника и усвојиоца.

Заснивању усвојења предходи сложен и свеобухватни поступак, који се састоји из четири дела:

- 1) утврђивање постојања законских услова за усвојење (и на страни детета и на страни усвојиоца) - да ли је дете трајно лишено родитељског старања - да ли су усвојиоци подобни за усвајање у најбољем интересу детета,
- 2) утврђивање комплементарне и конкретне подобности детета и усвојилаца да ли родитељски капацитети конкретних усвојилаца одговарају потребама конкретног детета,

⁴ Породични закон Републике Српске, члан 154. став 1. (Службени Гласник РС бр. 54)

3) обезбеђивање потребне помоћи биолошким родитељима детета, пружање свих потребних информација потенцијалним усвојоцима, припрема свих заинтересованих страна у поступку (дете, биолошки родитељи, усвојоци)

4) утврђивање опште подобности усвојоца за усвајање- да ли усвојоци испуњавају све потребне формалне, психо-социјалне, здравствене и педагошке услове за усвојење детета

5. ВРСТЕ УСВОЈЕЊА

Усвојење може бити непотпуно и потпуно⁵. Циљ оба облика усвојења је да се детету које се усваја обезбеде услови живота какве имају деца која су у породици.

5.1. Непотпуно усвојење

За пуноважно заснивање непотпуног усвојења потребно је да се испуне одређене материјалне и формалне претпоставке. Материјалне претпоставке захтевају постојање одрђених својстава усвојиоца и усвојеника, док формалне претпоставке имају у виду процедуру за заснивање усвојења. Непотпуним усвојењем се између усвојеника и усвојиоца и његових потомака заснивају односи сродства, као и права и дужности која по закону постоје између родитеља и деце ако законом није другачије одређено.

За непотпуно усвојење потребан је пристанак оба родитеља, ако дете има родитеље.

Сагласност родитеља детета

- ✓ родитељ не може дати сагласност за усвојење пре него што је дете навршило 2 месеца живота,
- ✓ родитељ може повући сагласност за усвојење у року од 30 дана од дана када је дао сагласност,
- ✓ право да родитељ сагласност повуче може искористити само једном.

Сагласност није потребна

- ✓ ако је родитељ потпуно лишен родитељског права,
- ✓ ако је родитељ потпуно лишен пословне способности,
- ✓ ако је родитељ лишен права да одлучује о питањима која битно утичу на живот детета.

⁵ Породични закон Републике Српске, члан 149. (Службени Гласник РС бр. 54)

5.2 Потпуно усвојење

Потпуним усвојењем се између усвојиоца и његових сродника и усвојеника и његових потомака заснивају односи сродства као да се ради о крвном сродству.

Потпуно се може усвојити само дете узраста до 5 година, које нема живе родитеље, или дете које су родитељи напустили или су непознати, или дете чији су родитељи пред надлежним органима старатељства пристали да њихово дете буде потпуно усвојено.

Потпуним усвојењем престају сва међусобна права и дужности између усвојеника и његових крвних сродника.

Потпуно могу усвојити само брачни супружници заједнички, ако су оба или једно од њих страји од усвојеника најмање 18 година⁶.

Код потпуног усвојења мора бити сачувана тајност података о његовом заснивању а у матичну књигу рођених усвојиоци се уписују као родитељи усвојеника. Потпуно усвојење се не може раскинути⁷.

5.3 Документација за потенцијалног усвојиоца

Потребна документација за потенцијалног усвојиоца је:

- ❖ писани захтев,
- ❖ извод из Матичне књиге рођених
- ❖ извод из Матичне књиге венчаних (уколико брачни пар подноси захтјев),
- ❖ уверење о држављанству,
- ❖ уверење о пословној способности,
- ❖ уверење да лице није под истрагом,
- ❖ уверење да лице није осуђивано,
- ❖ уверење о имовном стању,
- ❖ уверење о приходима (за запослене),
- ❖ уверење да се лице налази на евиденцији завода за тржиште рада (за незапослене),
- ❖ лекарско уверење,
- ❖ доказ да лице није лишено родитељског права.

Усвојеник не може бити усвојен од стране више лица, осим кад су усвојиоци брачни другови.

Уколико захтев за усвајање подноси брачни пар, сва документација се прилаже у два примерка. Документација која се доставља надлежном центру за социјални рад не сме бити старија од 6 месеци.

⁶ члан 158. став 1. ПЗРС

⁷ члан 174. ПЗРС

6. ПОСТУПАК ЗА ЗАСНИВАЊЕ УСВОЈЕЊА И УЛОГА ОРГАНА СТАРАТЕЉСТВА У ЗАСНИВАЊУ УСВОЈЕЊА

Поступак за заснивање усвојења састоји се од предходног поступка и самог акта заснивања усвојења.

Стварно надлежан орган за заснивање усвојења је орган старатељства, а мјесна надлежност органа старатељства одређује се према пребивалишту односно боравишту малолетника.

Функционално надлежан да у име органа старатељства учествује у заснивању усвојења је службено лице овлаштено да води управни поступак и заснива усвојење⁸. Орган старатељства надлежан је за усвојење само ако је лице које жели усвојити поднело захтев за усвојење.

Орган старатељства је законом овлашћен да врши „послове заштите породице“.

Улога органа старатељства у процесу усвајања је одлучујућа, јер он сноси непосредну друштвену одговорност за утврђивање друштвено прописаних прописа на страни учесника тог односа- детета- будућег усвојеника- природног родитеља и лица- будућих усвојилаца. Дакле, одлука о усвајању као и избор усвојилачке породице је у надлежности органа старатељства- Центра за социјални рад општине на којој дете има пребивалиште, односно боравиште.

У поступку за усвојење јавност је искључена⁹. Својство странке у поступку усвојења имају: будући усвојитељи односно усвојиоци и родитељи, односно старалац усвојеника. Положај учесника у поступку усвојења имајуовлашћено службено лице органа старатељства, брачни друг усвојиоца (ради потпуног усвојења) и усвојеник старији од 10 година.

⁸ др Илија Бабић, Породично право, „Службени Гласник“, Београд 1999. стр. 150

⁹ члан 163. ПЗРС

6.1 Претходни поступак у примени усвојења

Сви субјекти у процесу заснивања усвојења морају испуњавати одређене друштвено прописане услове, како би могло доћи до заснивања усвојења. Сходно тој законској одредби, орган старатељства спроводи предходни поступак (дијагностички поступак) у односу на дете, природне родитеље и усвојиоце.

Орган старатељства је дужан да прибави мишљење о испуњености услова и подобности лица за усвајање, обраћајући се одговарајућим организацијама и стручњацима. Сам Закон о браку и породичним односима налаже органу старатељства да, по службеној дужности, обавља поступак усвојења тимски, и то ангажовањем одговарајућих профила стручних лица: педагога, психолога, социјалног радника и лекара.

Подразумева се да је у овом послу свакако неопходно и учешће правника, с обзиром да основу целокупног поступка утврђују правне норме. Орган старатељства мора обезбедити комплетан стручни тим да би у поступку узели учешће они стручњаци који довољно добро познају ову проблематику.

У примени усвојења, дијагностички поступак обухвата следеће фазе рада органа старатељства:

- утврђивање општих услова на страни детета, природних родитеља и усвојилаца од стране чланова стручног тима.
- тимски закључак: да дете испуњава опште услове за усвојење; да су родитељи (или један од њих), ако су познати, дали сагласност за усвојење детета; да усвојиоци задовољавају општу подобност за усвојење.
- достављање извештаја (са тимским закључцима) о општој подобности детета и усвојилаца Центру за посредовање усвојења.
- учешће у раду тима Центра за посредовање усвојења.
- утврђивање конкретне подобности у односу на дете и усвојиоце.
- спровођење прве адаптације која се одвија ван породичних услова потенцијалних усвојилаца – упоредо са утврђивањем комплементарне подобности.
- доношење тимског закључка да се може засновати конкретно усвојење.

6.2 Доношење решења

Орган старатељства спроводи усмену расправу на основу захтева лица које жели усвојити, односно лица која желе усвојити, ако захтев за усвојење подноси брачни пар.

Орган старатељства утврђује, након провођења доказа и њихове оцене, да ли су испуњене све материјалне и формалне претпоставке предвиђене Породичним Законом за потпуно односно непотпуно усвојење и да ли је усвојење у интересу усвојеника.

О усменој расправи и свим важним радњама у поступку усвојења саставља се записник.

Решење о заснивању усвојења биће донето тек пошто се утврди да су за то испуњени сви законом предвиђени услови. Диспозитив решења којим се заснива

усвојење треба да садржи податке о врсти усвојења (да ли се заснива потпуно или непотпуно усвојење), затим, податке о правима и дужностима која постоје између родитеља и детета и која настају између усвојиоца и усвојеника.

У решењу којим је засновано непотпуно усвојење треба бити садржана и одлука о презимену усвојеника и његовим наследним правима, док је у решењу којим је засновано потпуно усвојење као презиме усвојеника унето презиме усвојиоца.

Ради уписа усвојења у матичну књигу рођених орган старатељства је дужан доставити правноснажно решење о заснивању усвојења, у року од 15 дана од дана правноснажности надлежном матичару.

У случају да нису испуњени сви потребни услови за заснивање усвојења, орган старатељства решењем одбија захтев за усвојење.

Жалба се може изјавити на решење о усвојењу - било да се ради о решењу којим се одбија захтев за усвојење или решењу којим се заснива усвојење. Против решења којим се одбија захтев за усвојење жалба се изјављује другостепеном органу надлежном за послове социјалне политике, и то у року од 30 дана од дана достављања решења, док је против решења којим се заснива усвојење жалба допуштена само у случају преваре, принуде или заблуде.

7. ИЗБОР ОДГОВАРАЈУЋЕ УСВОЈИЛАЧКЕ ПОРОДИЦЕ ЗА ОДРЕЂЕНО ДЕТЕ

Конкретну подобност усвојилаца процјењује стручни тим органа старатељства, на основу упоредне анализе свих релевантних података добијених обрадом детета које треба да буде усвојено и лица (брачног пара) заинтересованог за усвојење¹⁰.

Овом анализом утврђује се, у ствари способност конкретног усвојилачког пара(или појединца) да обезбеди одређеном усвојенику здраву породичну средину.

Избор усвојилачке породице за одређено дете представља један од најсложенијих задатака органа старатељства у процесу који претходи усвојењу.

7.1 Адаптациони период

Адаптациони период је време од неколико месеци које потенцијални усвојеник проведе код својих потенцијалних усвојилаца.

Адаптациони период има сасвим одређен значај за потенцијалне усвојиоце и за дете. Усвојиоци имају прилику да се огледају у новој улози на конкретан начин, тј. имају прилику да виде себе на делу.

Да се адаптациони период неби одвијао стихијано, неопходно је да стручни тим органа старатељства направи план праћења адаптације детета у породици будућих усвојилаца.

План праћења усмерава се на узајамне односе будућих усвојилаца и детета и на однос њихових родитељских породица према детету. Важно је рећи потенцијалним усвојиоцима да могу вербализовати своје стрепње и страхове у вези са неговањем детета. Сви чланови стручног тима треба, у мери, колико је то могуће да помогну потенцијалним усвојиоцима да се снађу у новој улози. Важно је да их брачни пар не доживи као „уходе“.

После успешно завршеног адаптационог периода закључује се усвајање.

Међутим, ако адаптациони период не испуни очекивања стручног тима у вези са негом детета, или брачни пар утврди да није у могућности да се организује према потребама детета и да без тешкоћа обавља усвојитељске функције, долази до

¹⁰ др Милорад Ј Миловановић, Поручја социјалног рада, Београд 1976. стр. 86

враћања детета. То је у извесној мери непријатан тренутак, али је у сваком случају мање непријатан од погрешно заснованог усвојења.

Социјални радник као члан стручног тима, треба увек да се заложи да адаптациони период буде саставни део припремне фазе усвојења, јер је то једини начин да се на време сагледају све последице могућих пропуста у дијагностичком поступку.

8. ДРЖАВЉАНСТВО И УСВОЈЕЊЕ

За услове заснивања усвојења и престанка усвојења меродавно је право државе чији су држављани усвојилац и усвојеник.

Ако су усвојилац и усвојеник држављани различитих држава, за услове заснивања усвојења и престанка усвојења меродавна су, кумулативно, права обе државе чији су они држављани.

Ако брачни другови заједнички усвајају, поред права државе чији је држављанин усвојеник, за услове заснивања усвојења и престанка усвојења меродавна су и права држава чији су држављани и један и други брачни друг. За облик усвојења меродавно је право места где се усвојење заснива.

За дејство усвојења меродавно је прво државе чији су држављани усвојилац и усвојеник у време заснивања усвојења.

Ако су усвојилац и усвојеник држављани различитих држава, а немају пребивалиште у истој држави, меродавно је домаће право ако је један од њих домаћи држављанин. Ако су усвојилац и усвојеник држављани различитих држава, а ни један није домаћи држављанин, меродавно је право државе чији је држављанин усвојеник.

9. ДЕЈСТВА УСВОЈЕЊА

Усвојењем се између усвојеника и његових потомака и усвојитеља и његових сродника заснивају једнака права и дужности као између детета и родитеља, односно других сродника.

Усвајањем престаје родитељско право родитеља, осим ако дете не усваја супружник или ванбрачни партнер родитеља детета.

Усвојењем престају права и дужности детета према његовим сродницима, те права и дужности сродника према њему.

Забрањен је брак између усвојиоца и усвојеника за време трајања непотпуног усвојења¹¹. Непотпуно усвојење производи наследноправно дејство на усвојеника као и дејство на лични статус усвојеника.

Усвојилац има право и дужност да заступа малолетног усвојеника.

Усвојеник и његови сродници не наслеђују усвојичеве сроднике, његовог брачног друга, ни друге његове усвојенике.

Потпуним усвајањем мења се лични и породични статус усвојеника. Потпуно усвајање се простире на усвојеника и његове потомке и усвојиоца и његово крвно, тазбинско и раније засновано адоптивно сродство. У решењу о заснивању потпуног усвојења као презиме усвојеника уноси се презиме усвојиоца.

¹¹ др Илија Бабић, Породично право, „Службени Гласник“, Београд 1999. стр. 153

10. ПРЕСТАНАК УСВОЈЕЊА

Закон о браку и породичним односима предвиђа, с обзиром на могућност престанка усвојења, два адоптивна облика: потпуно, нераскидиво и раскидиво (непотпуно) усвојење¹².

Потпуно усвојење ствара трајни однос између усвојиоца и усвојеника, па је у том погледу изједначено са крвном везом насталом рођењем.

За разлику од односа родитеља и деце насталог рођењем или заснивањем потпуног усвојења, који су трајни, родитељски однос усвојиоца и усвојеника, у случају непотпуног усвојења може престати раскидом, када се испуне законом за то предвиђени услови.

Закон о браку и породичним односима утврђује четири основа за престанак усвојења:

- 1) решењем органа старатељства по службеној дужности,
- 2) решењем органа старатељства по захтеву усвојиоца и усвојеника,
- 3) споразумом усвојиоца и усвојеника,
- 4) закључењем брака између усвојиоца и усвојеника.

10.1 Престанак усвојења решењем органа старатељства по службеној дужности

У вези са обавезом органа старатељства да по службеној дужности прекине поступак раскида односа усвојења, када постоје индикације о битној угрожености остваривања сврхе усвојења, отвара се подручје деликатних питања.

Закон о браку и породичним односима не утврђује обавезу праћења заснованог усвојења.

Праћење развоја односа усвојења, које подразумева непрекидно уплитање страних лица, по правилу, нарушава принципе дискретности и поистовећивања усвојилачког односа са родитељским.

¹² Анђелија Јаковљевић, Ангелина Миљковић, др Мира Зеленовић, др Градимир Зајић, Приручник о усвојењу, Београд 1990, стр. 144

Орган старатељства је дужан да, уколико је то могуће, примени, пре раскида усвојења, друге одговарајуће мере према родитељу- усвојиоцу.

Орган старатељства може родитеља- усвојиоца упозорити на недостатке у васпитању и подизању детета и пружити им помоћ да усвојеника правилно одгајају, у ком циљу их може упутити да се обрате саветовалишту, здравственој, социјалној, васпитној или другој стручној организацији. Орган старатељства, у сваком случају, мора испитати какви су узроци поремећања односа између усвојиоца и усвојеника а од узрока, степена поремећаја и од могућности, способности, као и ставова родитеља- усвојиоца, зависиће и мере које орган старатељства предузима.

Интерес за престанак усвојења постоји ако усвојилац злоупотребљава свој положај, грубо занемарује своје дужности према детету, или оболи од душевне болести која може да угрози живот и здравље усвојеника.

Дакле, орган старатељства донеће решење о престанку усвојења, када се не остварује сврха односа усвојења и када не постоје могућности да се санирају услови за остваривање сврхе тог односа.

10.2 Престанак усвојења решењем органа старатељства по захтеву усвојиоца и усвојеника

За раскид непотпуног усвојења по овом основу мора, органу старатељства, бити поднет захтев од стране усвојиоца и усвојеника, а надлежни орган ће разрешити однос усвојења само ако за то постоје оправдани разлози.

Чињенице које представљају важне разлоге за изрицање престанка усвојења су, нпр.: ако би усвојилац и усвојеник један другом радили о глави; ако један другог на дуже време напусте без оправданих разлога; ако се између усвојиоца и усвојеника (једностраном или двостраном кривицом) развија тешка неотклањива нетрепеливост.

О престанку усвојења на овај начин, орган старатељства одлучује решењем а у поступку за доношење решења, малолетног усвојеника заступа посебан старатељ кога поставља орган старатељства.

Орган старатељства је дужан да саслуша и узме у обзир жељу малолетног усвојеника ако разуме о чему се ради, а увек ако је старији од 10 година.

10.3 Престанак усвојења споразумним раскидом

Споразумни раскид усвојења предвиђен је Зконом о браку и породичним односима, како за малолетног, тако и за пунолетног усвојеника.

Поступак за споразумни престанак усвојења покреће се на основу заједничког предлога усвојиоца и усвојеника¹³.

Оран старатељства испитаће, у сваком конкретном случају, споразум странака који често може бити мотивисан отклоњивим тешкоћама, тј. тешкоћама које је могуће превазићи адекватном стручном помоћи. Важно је напоменути и да ће оцена органа старатељства бити у сваком конкретном случају заснована на чињеници да је усвојењу приступано са намером да оно стекене трајни карактер, али да га ипак, с обзиром на његову сврху, не треба одржавати по сваку цену.

Што се форме споразумног раскида тиче то је писмени уговор сачињен у форми јавне исправе.

Склапању споразума о раскиду требају присуствовати и дати своју сагласност сва лица чије је присуство и пристанак било неопходно код заснивања усвојења.

Споразум о престанку усвојења перфектан је у часу када су сви присутни потписали записник.

Присутни учесници споразума о раскиду усвојења записник потписују после датих потребних изјава и изјаве представника органа старатељства, да је усвојење престало. Орган старатељства на основу писменог споразума, доноси решење којим се декларише да је усвојење престало.

10.4 Престанак усвојења услед закључења брака између усвојиоца и усвојеника

Пошто је потпуно усвојење изједначено са крвним сродством јасно је да усвојеник и његови потомци и усвојилац и његови сродници у одговарајућем степену сродства не могу међусобно закључити брак. Уколико би се тај брак ипак закључио последица тог закључења била би ништавост брака.

Код непотпуног усвојења суд може из оправданих разлога, усвојиоцу и усвојенику дозволити закључење брака и самим тим престаје однос непотпуног усвојења.

10.5 Поништај усвојења

Усвојење је, у његовом актуелном развојном облику, вештачким путем створен однос усвојеника и усвојиоца, који у потпуности треба да имитира природни однос родитељ – дете.

Принцип истоветности усвојења са односом родитељ – дете требало би, у вези са питањем о могућности престанка овог односа, а нарочито када је овај последица поништаја, да упути на негативан одговор. Међутим, с обзиром на друштвену природу свог порекла, управо могућност поништења усвојења

¹³ Анђелија Јаковљевић, Ангелина Миљковић, др Мира Зеленовић, др Градимир Зајић, Приручник о усвојењу, Београд 1990, стр. 146

најочигледније указује на ограничење принципа поистовећивања односа усвојења са односом природни родитељ – дете, јер оно што је вештачки настало, настало је са одређеном сврхом, а уколико је настало с неком друштвеном сврхом морало је настати под адекватним друштвено регулисаним условима.

Ако ти друштвено регулисани услови у битним елементима нису поштовани у интересу самог друштва је да у одређеним случајевима покрене питање и самог постојања тог односа.

Уношењем потпуног усвојења у ново породично законодавство проблем поништаја усвојења је веома актуелизиран.

10.6 Последица престанка усвојења

Услед престанка усвојења раскидом или поништењем настају врло значајне последице нарочито у вези са статусом и животним интересима малолетног усвојеника. Стога чуди што је Закон о браку и породичним односима необично мало пажње посветио последицама престанка овог сложеног и емотивно прожетог односа.

У вези са последицама раскида усвојења породично законодавство бави се само са два питања:

- регулисањем личног имена усвојеника,
- утврђивањем обавезе издржавања малолетног усвојеника (угрожене стране) после престанка тог односа.

После раскида непотпуног усвојења право и дужности природних родитеља „оживљавају“, док је приликом раскида потпуног усвојења ситуација другачија јер је самим заснивањем тог адоптивног облика однос са природним родитељима дефинитивно престао. Штавише, родитељу се, по правилу, губи сваки траг.

Малолетни усвојеник после престанка усвојења остаје без икакве заштите – без родитељског и породичног старања, те је орган старатељства дужан да на основу дијагностичког закључка тима сручњака донесе одлуку о старатељској заштити бившег усвојеника.

Такође, орган старатељства мора да предузме одговарајуће мере социјалне заштите с циљем да се заштити личност малолетног бившег усвојеника: збрињавање у установу социјалне заштите или другу породицу, регулисање питања издржавања, упућивање у специјализовано саветовалиште, давање стручних, педагошких и психолошких савета и сл.

Закон о браку и породичним односима прописује да усвојеник може, по раскиду усвојења, узети презиме које је имао пре усвојења. Међутим ако усвојеник одлучи да задржи презиме које је носио пре раскида усвојења, не захтева се сагласност усвојиоца.

Формулишући овакво решење, законодавац је вероватно имао у виду усвојеника који је усвојичево презиме дуго носио и под тим идентитетом развио друштвене комуникације.

ЗАКЉУЧАК

Усвојење, као породично-правни однос и као институт породичног права, садржи дубоке етичке, социјалне, психолошке и правне контроверзе. Будући да родитељски однос, можда више него други, задире у интимна искуства и емоције појединца, поимања и просуђивања тог односа у пракси социјалног рада често су условљена индивидуалним вредносним ставовима, афективним реакцијама, подложни субјективним али и колективним предрасудама којих се не ослобађају лако ни људи који се професионално баве овим проблемима.

У тој пракси показује се амбивалентност према усвојењу кроз различите, некада и дијаметрално супротне ставове:

од безрезервног прихватања овог односа као „ најпотпунијег и најцелисходнијег облика заштите деце без родитељског старања“ - до његовог априорног одбацивања са мотивацијом заштите природног родитељства.

Као породично –правни однос и са становишта остваривања права сваког појединца да планира обим своје породице, усвојење спада у ред најкомплекснијих и најодговорнијих облика заштите деце без родитељског старања.

Људско биће се не рађа, људско биће постаје, те му је, стога, неопходно обезбедити оквир породичне средине у коме ће задовољити своје најосновније потребе и која ће се најактивније укључити у његов целокупан развој и сазревање.

Тиме што је основни циљ усвојења у нашем друштву заштита и збрињавање деце без родитељског старања, садржај института усвојења је много вреднији, кориснији и виталнији, јер одговара потребама друштва, те му је тако одређена веома корисна и перспективна улога.

Такође, на крају, важно је рећи и то да усвојеник има право и потребу да сазна истину о свом пореклу.

И сама пракса показује да усвојена лица, од којих се ова истина дуго скривала, на крају ипак сазнају истину.

ЛИТЕРАТУРА

- 1. Приручник о усвојењу**, Београд 1990
Издавач Институт за социјалну политику Београд
Аутори: Анђелија Јаковљевић- дипл. правник
Ангелина Миљковић- психолог
Др. Мира Зеленовић –дипл. социјални радник
Грдимир Зајић- социолог

- 2. Подручја социјалног рада**,
Др. Милорад Ј. Миловановић
Завод за уџбенике и наставна средства Београд 1976.

- 3. Породично право**
Др. Илија Бабић
Службени гласник Београд 1999.

- 4. Службени гласник РС бр. 54**
Бања Лука 2002.година